

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного
управління та національної безпеки
Кафедра правознавства

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

КУЛАКІВСЬКА ВЕРОНІКА ВАЛЕНТИНІВНА

УДК 343.326:341.23

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Правові основи боротьби з міжнародним тероризмом

081 «Право»

Подається на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Кулаківська В.В.

Керівник роботи
Скулиш Є.Д.
д.ю.н., професор

Висновок кафедри правознавства за результатами попереднього захисту:

Протокол засідання кафедри правознавства № ___ від «___» _____ 2021 р.

Завідувач кафедри правознавства

к.ю.н., доцент

_____

Р.Д. ЛЯШЕНКО

(підпис)

«___» _____ 2021 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувача вищої освіти Кулаківська Вероніка Валентинівна захистила кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____

Т.П. Святогор

(підпис)

АНОТАЦІЯ

Кулаківська В.В. Правові основи боротьби з міжнародним тероризмом. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 081 «Право». – Поліський національний університет, Житомир, 2021.

У цій роботі було проаналізовано правові основи боротьби з міжнародним тероризмом, соціально-політичну природу сучасного тероризму, описано основні соціально-економічні чинники, які сприяють його розвитку у суспільстві. Досліджено комплекс передумов, структуру та форми сучасного тероризму, представлені можливі варіанти боротьби з ним. Матеріали можуть бути використані в ході практичної діяльності органів державної влади та управління на регіональному та місцевому рівнях при розробці заходів державної соціальної політики, а також у діяльності громадських організацій при вирішенні різних соціальних проблем з метою досягнення соціальної стабільності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: тероризм, терористична організація, органи державної влади, форми сучасного тероризму.

SUMMARY

Kulakivska V.V. Legal bases of fight against international terrorism. - Qualification work on the rights of the manuscript.

Qualifying work for a master's degree in specialty 081 - Law. - Polissya National University, Zhytomyr, 2021.

This paper analyzes the legal framework for combating international terrorism, the socio-political nature of modern terrorism, describes the main socio-economic factors that contribute to its development in society. The complex of preconditions, structure and forms of modern terrorism is investigated, possible variants of struggle against it are presented. The materials can be used in the practical activities of public authorities and administration at the regional and local levels in the development of state social policy, as well as in the activities of public organizations in solving various social problems in order to achieve social stability.

KEY WORDS: terrorism, public authorities, forms of modern terrorism.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ФЕНОМЕН МІЖНАРОДНОГО ТЕРОРИЗМУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	10
1.1. Теоретичні аспекти основ боротьби з міжнародним тероризмом.....	10
1.2. Нормативно-правове регулювання боротьби з тероризмом в Україні.....	16
1.3. Міжнародне регулювання боротьби з тероризмом.....	21
ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ.....	26
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ З МІЖНАРОДНИМ ТЕРОРИЗМОМ.....	27
2.1. Методи протидії міжнародному тероризму	27
2.2. Сучасні терористичні організації	29
2.3. Актуальні проблеми правового забезпечення боротьби з тероризмом.....	35
ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ.....	40
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	44

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Темою кваліфікаційної роботи є правові основи боротьби з міжнародним тероризмом. Ця тема протягом багатьох років є предметом широкої дискусії як в українській правовій доктрині, так і у зарубіжній.

У цілому світі, актуальність цієї теми обумовлюється тим, що сьогодні міжнародне співробітництво держав у протидії тероризму отримало новий імпульс для розвитку, зумовлений складною міжнародно-політичною ситуацією у світі.

Іншим важливим фактом на користь актуальності обраної теми є загальне визначення міжнародного тероризму. По-перше, розуміння тероризму відрізняється навіть у внутрішньому законодавстві ряду держав, по-друге, політичні розбіжності та політика подвійних стандартів перешкоджають конструктивному діалогу між учасниками міжнародного спілкування.

Активізація терористичних організацій у останні роки також вказує на необхідність спільної згоди з питання, що саме вважати актами тероризму та, зокрема, актами міжнародного тероризму.

Безперервний розвиток міжнародно-правового співробітництва держав у боротьбі з тероризмом, так само як і спроби, що постійно робляться, дати міжнародно-правове визначення тероризму відбуваються протягом десятиліть і слід зазначити, що за цей час, незважаючи на величезний обсяг опублікованої на цю тему наукової літератури, досягти значного прогресу поки що не вдалося.

Множинність підходів не тільки до походження явища тероризму, але навіть до походження самого терміна «тероризм» також зумовлює необхідність аналізу найбільш поширених у доктрині поглядів та зробити висновки, які дозволять говорити про наукову новизну даної кваліфікаційної роботи.

Аналогічні проблеми виникають, в тому числі, через неоднозначну інтерпретацію термінів «тероризм» та «міжнародний тероризм», а також у зв'язку з неоднорідністю цих явищ, оскільки можна виділити їх різновиди та властиві їм особливості.

Актуальність теми цього дослідження підтверджується також тією активністю, з якою на державному та міжнародному рівні ведеться робота над вирішенням проблеми визначення тероризму у міжнародному праві та пов'язаними з цим питаннями. Саме тому необхідно розглянути міжнародні домовленості та внутрішньодержавні підходи до визначення поняття тероризму. При цьому важливо, щоб було проведено як можна повніший аналіз різних рівнів співробітництва учасників міжнародного спілкування.

Насамперед, слід розглянути діяльність, яка ведеться в цьому напрямку в рамках ООН, а саме, необхідним представляється провести аналіз роботи органів ООН та існуючих конвенцій. Однак, важливо не залишити без уваги діяльність регіональних та інших організацій, які також займаються питаннями боротьби з тероризмом, зокрема розробки прийнятного всіма членами міжнародного спілкування визначення тероризму.

Ще одним показником актуальності дослідження на цю тему можна вважати безпрецедентне зростання терористичної злочинності, що виражається в збільшенні кількості терористичних актів, зростання кількості жертв та розмірів матеріальних збитків під час здійснення подібних діянь. Окремо слід вказати і на масштаби міжнародного тероризму, що неймовірно розрісся, і який сьогодні здатний вести бойові дії нарівні з регулярними арміями країн цілих регіонів.

Сьогодні темі правових основ боротьби з міжнародним тероризмом приділяється увага на найвищому рівні. Міжнародній спільноті все складніше шукати можливості для протидії цій загрозі. Саме з цим фактом пов'язана не лише актуальність досліджень у цій галузі права, а й їх необхідність.

Мета цього дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу чинних норм міжнародного права, присвячених боротьбі з тероризмом, практики їх застосування, наукової доктрини визначити особливості міжнародно-правової боротьби з тероризмом та основні тенденції її розвитку.

Для досягнення поставленої мети були сформульовані такі **завдання**:

- здійснити аналіз теоретичних аспектів боротьби з міжнародним тероризмом
- дослідити нормативно-правове регулювання боротьби з тероризмом в Україні;
- проаналізувати міжнародне регулювання боротьби з тероризмом;
- визначити методи протидії міжнародному тероризму;
- розглянути сучасні терористичні організації;
- з'ясувати актуальні проблеми правового забезпечення боротьби з тероризмом.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у процесі боротьби з міжнародним тероризмом.

Предметом дослідження є правові основи боротьби з міжнародним тероризмом.

Методологія та методи дослідження. Методологічну основу кваліфікаційної роботи складають методи: історичний (підрозділ 1.1) логічний підрозділи 1.2, 1.3, 2.2) системний (підрозділи 2.1, 2.3) формально-юридичний (1.3, 2.2, 2.3). Тема дослідження має складний багатоплановий характер, що потребує комплексного підходу з використанням знань, накопичених насамперед юридичною, історичною, політологічною науками. Трансформація тероризму протягом його існування, його складна соціально-політична та правова сутність вимагають дослідження походження та еволюції його історичних варіантів. Тому важлива роль у роботі відводиться історико-правовому аналізу, що дозволяє не тільки простежити генезис тероризму, а й встановити закономірності та новації правової боротьби з ним у доктрині, правотворчій діяльності та правозастосовчій практиці.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в ній положення і висновки у своїй сукупності дають певну цілісну картину про сучасний стан нормативно-правового регулювання міжнародного тероризму і можуть бути використані в подальшому дослідженні даного питання.

Апробація результатів дослідження. Окремі результати та висновки, отримані в ході проведеного дослідження, були предметом обговорення на Науково-практичних конференціях: науково-практичній конференції «Сучасні погляди на актуальні питання правових наук» (Запоріжжя, 26-27 листопада 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові дискусії» (Харків, 3-4 грудня 2021 р.); I-й науково-практичній конференції «Забезпечення прав людини: національний та міжнародний виміри» (Вінниця, 10 грудня 2021 р.);

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, а також висновків, списку літератури.

РОЗДІЛ 1. ФЕНОМЕН МІЖНАРОДНОГО ТЕРОРИЗМУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

1.1. Теоретичні і нормативно-правові засади боротьби з міжнародним тероризмом

Для визначення поняття міжнародного тероризму потрібно дати визначення самому поняття «тероризм». У сучасних академічних та політичних колах немає єдиного визначення терміна тероризм, яке підтримувалося б усіма державами, міжнародними інститутами та стало б фундаментом для міжнародного співробітництва у боротьбі з цим явищем.

Сьогодні тероризм – це політика, тактика та планування щодо руйнування існуючого державно-конституційного устрою, залякуванню населення та отримання важелів впливу та тиску на державні структури для досягнення політичних цілей терористів.

Тероризм є постійним супутником людства. Дана проблема сьогодні набуває загрозливих розмірів. Це явище – одне з найнебезпечніших і важко прогнозованих феноменів. В даний час тероризм приймає загрозливі масштаби та має безліч різних форм. Терористичні акти забирають величезну кількість людських життів, мають негативний психологічний вплив на людей, прирікають національні та культурні цінності на руйнування, створюють конфліктні ситуації між різними країнами та державами, провокують на військові конфлікти та дії, породжують недовіру та ненависть.

У різних учених виникають неоднакові уявлення та асоціації за слова «тероризм». Розуміння та зміст даного етно-релігійного, індивідуально-психологічного та соціально-політичного феномена також далеко не завжди збігається і у багатьох дослідників. Соціальні психологи, історики, політологи, юристи, не завжди сходяться у своїх уявленнях про цей феномен. Але іноді, уявлення у ряду населення окремих країн, а також у деяких дослідників про

тероризм збігаються. Все це свідчить про той факт, що у тероризму є своє системне, багаторівневе коріння [4, с. 8].

Донедавна тероризм ще не був так широко поширений, як у наші дні. За останні кілька десятиліть він придбав світовий характер. В даний час загроза цього феномену існує у багатьох державах. Терористичні акти тягнуть у себе моральні, економічні, політичні втрати, забирають людські життя. Саме тому настільки актуальним стає питання вивчення явища та заходів боротьби з тероризмом, до яких можна віднести кримінально – правові заходи.

Проте не підлягає сумніву, що міжнародне право є об'єктивним, має внутрішню структуру, що всі його елементи мають ознаки взаємозв'язку, системної та інтегрованої дії, перебувають у взаємозалежності по відношенню один до одного міжнародно-правова система має ознаку когерентності (внутрішньої узгодженості).

Міжнародно-правова боротьба з тероризм є прикладом щодо «нового феномену» в міжнародному праві, яке поки не отримало свого стабільного місця в існуючій системі. Звісно ж, що у цьому аспекті доречно говорити про природно-правовий, об'єктивний характер фрагментації міжнародного права, викликаній необхідністю міжнародно-правової відповіді на нові або виклики, що сильно трансформувалися, світовій спільноті, серед яких тероризм посідає одне з перших місць. Ігнорування таких проблем, як і спроби їх вирішити за допомогою спеціально не пристосованих міжнародно-правових інструментів, видаються недостатньо ефективними та адекватними, здатними спричинити, наслідки, «позбавлені правової перспективи» [43, с. 135].

Розглянемо, чи є підстави виділяти міжнародно-правову боротьбу з тероризмом як самостійний елемент міжнародної системи права. У вітчизняній правовій доктрині склався превалюючий підхід, згідно з яким основними структурними елементами системи права є галузі, підгалузі, інститути та норми.

Взаємозв'язок між зростанням значення правового регулювання та освітою структурних об'єднань юридичних норм; цей зв'язок обумовлений комплексним

характером як предмета та методу правового регулювання, так і суб'єктів та об'єктів правових відносин, вона - є наслідок впливу на право і на суспільні відносини об'єктивних та суб'єктивних факторів [2, с. 275-276].

У науці міжнародного права справедливо зазначається, що параметри, використовуються для розмежування системи національного права на галузі та інститути, що не можуть бути безумовно застосовними з метою визначення внутрішньої структури міжнародного права, своєрідність якого вимагає підвищеної уваги до суб'єктивних моментів, що багато в чому визначає особливості внутрішньої ієрархії структурних елементів, характер взаємодії та взаємозв'язку між ними. Тенденція їхнього превалюючого впливу формування системи права свого часу було відзначено Д.І. Фельдманом. Це, на думку дослідника, має враховуватися, зокрема, при виділенні галузей та підгалузей права. Звісно ж, що саме суб'єктивні фактори, що надали вирішальний вплив на появу комплексу норм, пов'язаних із протидією терору у глобальному масштабі [41, с. 39-40].

Насамперед мотивацією створення міжнародно-правових норм, спрямованих на боротьбу з тероризмом, стала нагальна потреба реакції на нові виклики системі міжнародної безпеки. Інакше кажучи, сформувалися спеціальні самостійні завдання, вирішення яких є можливим тільки шляхом застосування механізмів міжнародного права. Зростаюча диференціація завдань, що стоять перед різними правовими комплексами, свого часу відзначалася С.С. Алексеєвим як одна з тенденцій сучасного правового розвитку. Автор зазначав, що завдяки автономізації («плазмовій будові») структурних елементів системи права, за наявності певних системоутворюючих факторів, стає можливим створення нових структурних асоціацій: «Проблеми, що виникають із природних потреб суспільного розвитку, зумовлюють цілі законодавця щодо їх врегулювання. Ціль законодавця «притягує» до себе з нормативного масиву різні за своїм призначенням та функціональною спеціалізацією норми для ефективного та швидкого її досягнення» [2, с. 275-276].

Серед важливих для міжнародного співтовариства завдань, пов'язаних із міжнародно-правовою боротьбою з тероризмом, зазначимо такі. По-перше, виняткова небезпека тероризму для всього світу потребує масштабної системної реакції із боку суб'єктів міжнародного права. Д. Моеклі пише про це як про фактор підвищення якості антитерористичної діяльності: «...особливість міжнародного тероризму полягає в тому, що держави сприймають його як особливо небезпечну форму насильства, що ставить під загрозу їх існування і, отже, вимагає ... прийняття виняткових заходів протидії... Таким чином, вони не тільки надають своїй внутрішній боротьбі з тероризмом [статус] політики глобального масштабу, але й насичують її з міжнародною легітимністю» [43, с. 137].

По-друге, ефективна боротьба з тероризмом на міжнародному рівні не є можливою за допомогою існуючих інструментів міжнародного права. Потрібно створення спеціальних норм, відмінних від уже існуючих міжнародно-правових розпоряджень. М. Коскеніємі виділяє особливу категорію в міжнародному праві: «захищений інтерес», нова сформована грань якого породжує нові спеціальні правові режими [7].

Таким чином, ефективність боротьби з тероризмом вимагає створення спеціалізованих міжнародно-правових розпоряджень, які б встановлювали базові правила поведінки суб'єктів міжнародного права на цій сфері суспільних відносин.

По-третє, лише в рамках міжнародного права можна організувати найбільш ефективний контроль у разі порушення правових норм антитерористичної спрямованості суб'єктами міжнародного права та сучасними організованими терористичними угрупованнями.

По-четверте, сучасна боротьба з тероризмом, що здійснюється як на національному, так і міжнародному рівнях, що вимагає узгодження державних підходів. Міжнародне право пристосовано для формування загальних правових антитерористичних стандартів, здатних стати основою для гармонізаційних

процесів у цій сфері у національних правових системах країн – учасників боротьби з тероризмом [7].

По-п'яте, в умовах глобального поширення терористичної загрози міжнародне право надає унікальні можливості для створення зводу правил, присвячених викоріненню умов, передумов та причин тероризму.

Всі виділені завдання мають практичне значення, орієнтовані на створення безпечних міжнародних умов і більш ефективну взаємодію держав із цього питання.

Питання принципової основи міжнародно-правової боротьби з тероризмом належить до розряду слабо досліджених та «проблемних». Рішення цього питання видається винятково важливим. Верховенство права, як один із основоположних принципів у міжнародних правовідносинах, передбачає високий рівень системності норм, пов'язаних із забезпеченням світової безпеки.

В антитерористичних міжнародних конвенціях системи ООН не називаються спеціальні принципи, якими мають керуватися держави. Однак у преамбулах більшості універсальних конвенцій зазначається, що держави-учасниці беруть до уваги цілі та принципи Статуту ООН щодо підтримки міжнародного миру та безпеки, розвитку добросусідства та дружніх відносин між державами. [24; 26; 25].

Дж. Карілло-Салседо формулює систему міжнародно-правових принципів, на основі яких, на думку автора, має вестися боротьба з тероризмом:

- держави зобов'язані утримуватися від організації, підбурювання, допомоги чи участі у терористичних актах.
- держави зобов'язані співпрацювати з іншими державами задля запобігання терористичним актам.
- держави зобов'язані дотримуватися принципу «чи видай чи суди».
- повага фундаментальних прав людини щодо осіб, підозрюваних у причетності до терористичних актів.
- неприпустимо вважати небезпечні навмисні злочини, які роблять замах на життя чи здоров'я людини, політичними.

- держави, які порушують свої обов'язки, відповідають за участь у незаконних міжнародних подіях та підлягають залученню до міжнародної відповідальності.

- держави мають право на самооборону проти держав, надають підтримку або не здійснюють репресії проти терористичних актів [43, с. 145].

При цьому поза увагою автора залишилася низка правових положень, які вже справедливо враховуються у сфері міжнародно-правової боротьби з тероризмом (наприклад, принципи підтримки міжнародного миру та безпеки, поваги до суверенітету держав та їх територіальної цілісності). Все це дозволяє критично поставитися до запропонованого автором підходу. При цьому слід зазначити, що Дж. Карілло-Салседо правильно визначає деякі правові установки, які повинні враховуватися при виробленні нових антитерористичних міжнародно-правових норм. Можна, можливо погодитися з тим, що держави повинні нести відповідальність за участь у терористичній діяльності або за її потурання; що будь-яке терористичне діяння, має вважатися злочинним [43, с. 146]

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що у міжнародно-правових актах, доктрині міжнародного права не сформульовані правові норми, що стосуються боротьби з тероризмом, здатні претендувати на статус спеціальних галузевих принципів. Усі важливі становища носять чи загальний (основний) характер, або відносяться до вже існуючих інших галузей міжнародного права.

Хотілося б окремо відзначити три правові положення, які мають найважливіше значення у сфері міжнародно-правової боротьби із тероризмом. По-перше, неприпустимість асоціації тероризму з будь-якою релігією, національністю, цивілізацією чи етнічною групою. По-друге, неприпустимість виправдання тероризму будь-якими ідеями політичного, філософського, ідеологічного, расового, етнічного, релігійного чи іншого аналогічного характеру [23]. По-третє, визнання пріоритетним правової уваги до заходів попередження тероризму.

Названі ідеї повинні обов'язково враховуватися при формуванні міжнародно-правового антитерористичного управління. Їх реалізація дозволить сформуванню стратегічно правильний вектор правової боротьби з тероризмом у міжнародних масштабах.

1.2. Нормативно-правове регулювання боротьби з тероризмом в Україні

Тероризм повсюдно визнається однією з основних загроз людству. Однак, незважаючи на всі сили та кошти, які кидаються державами на захист від нього, викоринити його повністю поки не вийшло в жодній країні світу. Боротьба із цією загрозою ускладнюється ще й тим, що методи терористів постійно змінюються, а злочинці згодом використовують нові способи скоєння терористичних актів.

Етимологія терміна «тероризм» свідчить про те, що коріння цього поняття виростає з латинського *terror* – «страх, жах». Немає єдиної думки щодо визначення сутності тероризму. Тероризм можна визначити як збройну боротьбу радикальних груп чи окремих осіб, які діють на основі внутрішньої переконаності (ідеології, ідеологічної доктрини), кінцевою метою якої є руйнування існуючої державної системи та відносин громадянського суспільства за допомогою масового залякування населення [36, с. 120-121].

Тероризм – одна із стратегій політичної боротьби, пов'язана із застосуванням ідеологічно вмотивованого насильства. Суть тероризму – залякування насильством. Особи чи неурядові організації є об'єктами терористичного насильства. Суб'єктом насильства є влада від імені окремих державних службовців або громадськість від імені окремих громадян (у тому числі іноземців чи іноземних посадових осіб). Більше того – приватна та державна власність, інфраструктура, системи обслуговування [39, с. 164].

Метою насильства є досягнення бажаного розвитку для терористів - революція, дестабілізація суспільства, війна з іноземною державою,

незалежність, зміна правової системи, зміна кордонів або порушення територіальної цілісності чи недоторканності державних кордонів, обмеження права людини [6].

Основними тенденціями розвитку сучасного тероризму є:

- розширення географії тероризму у світі та його інтернаціоналізація;
- посилення взаємного впливу різних внутрішніх та зовнішніх соціальних, політичних, економічних та інших факторів, що сприяють виникненню та поширенню тероризму;
- підвищити рівень організації терористичної діяльності та створити широкомасштабні терористичні організації з розвинутою інфраструктурою ;
- посилення взаємозв'язку тероризму та організованої злочинності;
- зростання фінансового та матеріально-технічного забезпечення терористичних структур;
- прагнення суб'єктів тероризму опанувати засобами масового ураження людей;
- спроби використати тероризм як інструмент втручання у внутрішні справи країни;
- використання суб'єктами тероризму міжнародних неурядових організацій;
- розробляти та вдосконалювати нові форми та методи тероризму, спрямовані на розширення наслідків терористичних актів та збільшення кількості жертв [36, с. 170].

З огляду на те, що тероризм укріплює свої позиції, для боротьби з ним в Україні необхідне формування дієвої нормативно-правової бази щодо протидії тероризму.

Отже, з огляду на таку систему можна виокремити такі рівні нормативно-правових актів, що регулюють боротьбу з тероризмом в Україні: міжнародні (конвенції, угоди договори про співпрацю тощо), національні: закони, підзаконні нормативно-правові акти (рішення, накази, розпорядження, інструкції, правила, статути, положення).

До міжнародних відносяться: Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом 1977 року [8], Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом 1997 року [24], Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 року [25] та ін. Варто зазначити, що в Україні норми даних міжнародних актів майже не застосовуються, що свідчить про низький рівень взаємодії України на міжнародному рівні у сфері тероризму.

Розглянемо більш детально національні нормативно-правові акти.

Основним Законом України визначено, що ніхто не може бути позбавлений життя, а основним обов'язком країни є захист життя людей. Ці основні постулати становлять конституційну основу антитерористичної діяльності України [15].

Основним нормативно-правовим актом у боротьбі з тероризмом можна вважати Закон України «Про боротьбу з тероризмом», катуванням, залякуванням населення та влади, іншим втручанням у життя чи здоров'я невинних людей чи загрозою вчинення злочину або дії з метою досягнення злочинних цілей. Крім того, закон визначає правові основи боротьби з тероризмом, основні принципи цієї діяльності, а також визначає суб'єктну систему, яка безпосередньо веде боротьбу з тероризмом у межах своїх повноважень, забезпечує формування та реалізує державну політику у цій сфері [31].

Серед нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері протидії тероризму, одне з чільних місць посідає Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14 жовтня 2014 р. [32].

Кримінальний кодекс визначає тероризм як небезпечну форму злочинного посягання, що ґрунтується на прагненні суб'єкта злочину вселяти страх у населення та порушити життєдіяльність громадян, що є основною метою. Тероризм – це багатоцільовий злочин, який посягає на громадську безпеку. Кримінальний кодекс уточнює поняття терористичного акту, діянь, за

які несе відповідальність. Показово, що: цей злочин, який український законодавець відніс до розділу проти громадської безпеки, з аналізу тексту ст. 258 КК випливає, що терористичний акт вчиняється виключно шляхом дії, тобто вчинення цього злочину не може відбутися бездіяльністю, загроза таких дій також визнається терористичним актом, метою цих дій є залякування, провокування конфлікту, привернення уваги [17].

Кримінальним кодексом України передбачена низка кримінально-правових норм, якими передбачено покарання: за терористичний акт, втягнення у вчинення терористичного акту, публічні заклики до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи чи терористичної організації, сприяння вчиненню терористичного акту, фінансування тероризму, вчинення інших діянь, які мають ознаки тероризму: посягання на життя державного чи громадського діяча, диверсія, захоплення заручників, створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, посягання на життя представника іноземної держави, злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист [17].

До підзаконних нормативно-правових актів відносяться:

- 1) Концепція боротьби з тероризмом в Україні затверджена Указом Президента України від 05.03.2019 р., яка серед основних напрямів розвитку протидії сучасному тероризму вказує на розробку нових та вдосконалення існуючих форм та методів терористичної діяльності, з огляду на сучасні терористичні загрози національній безпеці України та прогноз їх розвитку, що розроблена на основі Глобальної контртерористичної стратегії ООН [16];
- 2) Постанова Кабінету Міністрів України про Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків від 18 лютого 2016 р. № 92 [30];
- 3) Рішення РНБО Про заходи щодо зміцнення обороноздатності держави [33].

4) акти, рішення, накази, інструкції, розпорядження, правила, положення, Національної поліції, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Міністерство оборони України.

Ці нормативні акти конкретизують законодавчі акти, щодо заходів з запобігання та протидії тероризму органами публічної влади.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що в Україні в цілому створені необхідні правові умови для успішної боротьби з тероризмом. Однак, виходячи з сучасних тенденцій, методи та засоби боротьби з тероризмом потребують удосконалення, а законодавчі акти у цій сфері потребують удосконалення та втілення в реальність сьогодні [20, с. 88].

Здійснений аналіз нормативно-правових актів, що становлять правову основу боротьби з тероризмом, підтверджує, що антитерористичне законодавство України має потребу подальшої систематизації, кодифікації та вдосконалення з урахуванням реальних і можливих загроз терористичного характеру національній безпеці. Також важливим кроком для оптимізації протидії терористичній діяльності слід вважати розроблення Стратегії протидії тероризму, спрямованої передусім на профілактику тероризму як однієї з основних загроз національній безпеці України [18, с. 238].

1.3. Міжнародне регулювання боротьби з тероризмом

На сучасному етапі розвитку України тероризм викликає серйозне занепокоєння, діяльність терористів завдала величезних політичних та економічних втрат, негативно позначається на психології людей. Тероризм став глобальною проблемою для міжнародної спільноти, тому важливим методом боротьби з тероризмом є включення України до світової правової системи для боротьби з цим явищем.

Міжнародний тероризм є однією з найсерйозніших загроз сучасному суспільству. Акти міжнародного тероризму, спрямовані насамперед проти цивільного населення, мають на меті залякування, дестабілізацію, несуть страх і невпевненість людей у завтрашньому дні. Якою б організованою не була боротьба з тероризмом в окремій державі, без взаємодії та співробітництва з іншими державами вона не може стати справді ефективною.

Водночас варто зазначити, що зусилля міжнародного співтовариства у боротьбі з міжнародним тероризмом можуть призвести до позитивних результатів лише за наявності адекватного міжнародно-правового регулювання, причому бажано, щоб норми національного права держав у сфері боротьби з тероризмом приймалися відповідно до норм міжнародного права. Однак і національне право держав, та міжнародне право на сьогоднішній день не можуть у повній мірі задовольнити запити міжнародного співтовариства у сфері безпеки, та багато питань, пов'язаних з правовою регламентацією боротьби з міжнародним тероризмом залишаються, на жаль, відкритими.

Беззаперечним фактом є те, що тероризм зазіхає на базові права людини, затвержені і визнані Загальною декларацією прав людини і суперечить її нормам: «кожна людина має право на життя, на свободу, на особисту недоторканність»; «ніхто не може бути безпідставно позбавлений свого майна» [10], а також нормам Міжнародного пакту про громадянські і політичні права: «право на життя є невід'ємне право кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя» [27]. Крім людських втрат, тероризм несе економічну розруху, блокує соціально-економічний розвиток окремих держав, наслідком чого є неможливість світового співтовариства забезпечити в повному обсязі реалізацію економічних і соціальних прав людини та права на розвиток.

Термін «міжнародний тероризм» використовується з 1970-х років. Кодекс ООН про злочини проти миру і безпеки людства визначає його як «здійснення, організація, сприяння чи фінансування заохочення агентами чи представниками однієї держави до дій проти іншої держави або їхнє потурання діям, вчиненим проти осіб або майна, має на меті викликати страх у державних діячів, груп осіб або населення загалом...» [11].

Сьогодні Україна є учасницею низки міжнародних угод у сфері антитерористичних організацій та правового забезпечення. Їх перелік досить широкий, оскільки форми терористичних актів, форми керівництва та сприяння

терористичній діяльності різноманітні, тому необхідні конкретні форми протидії та міжнародно-правового співробітництва з цих питань.

До основних міжнародних документів у цій сфері слід віднести:

- Європейська конвенція «Про боротьбу з тероризмом від 27.01.1977 року [8]. Визначає загальні засади, принципи у боротьбі з тероризмом

- Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден, підписана в Гаазі 16.12.1970 року [12]. Ця Конвенція визначає перелік терористичних злочинів у сфері повітряних суден та засади міжнародно-правової допомоги у вирішенні питань, які виникають у цій сфері;

- Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації, підписана в Монреалі 23.09.1971 року [13]. Визначає основні засади правового регулювання між країнами-учасницями при виникненні терористичних ситуацій у сфері цивільної авіації;

- Міжнародна Конвенція про боротьбу із захопленням заручників від 17.12.1979 року [26], регулює дії країн-учасниць у питаннях терористичних актів, пов'язаних із захопленням заручників;

- Конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом від 16 грудня 1997 р. [24] визначає такі основні поняття, як «вибуховий або летальний пристрій», «громадські місця», «система громадського транспорту» та визначає принципи боротьби з цим тероризмом;

- Конвенції про маркування пластичних вибухових речовин з метою їх виявлення від 01.03. 1991 року [14];

- У Конвенції про боротьбу з актами ядерного тероризму, підписаній 14 березня 2005 р. [23], зазначено, що особа вчиняє акт ядерного тероризму, якщо вона незаконно і навмисно володіє радіоактивним матеріалом або виготовляє пристрій; має намір завдати значної матеріальної чи екологічної шкоди; має на меті спричинити смерть або серйозні травми; має намір змусити фізичну або юридичну особу, міжнародну організацію чи державу вжити або утриматися від дій; бере участь у зазначених заходах як співвиконавець; організовує або керує

іншими особами з метою вчинення ядерного тероризму; іншими способами сприяє вчиненню актів ядерного тероризму [23].

- Міжнародна Конвенція про фінансування тероризму від 20.01.2000 року [25] та багато інших міжнародних актів у різних сферах життя.

Схвалюючи приєднання до вищезазначених міжнародно-правових актів, Україна зобов'язалася ООН та іншим міжнародним організаціям, які займаються боротьбою з тероризмом, забезпечити впровадження таких глобальних стандартів безпеки у своєму правовому просторі та всебічну та збалансовану реалізацію всіх основних принципів Глобальної контртерористичної стратегії ООН. Це передусім заходи щодо усунення причин та умов, що сприяють поширенню тероризму, а також заходи щодо забезпечення захисту прав і свобод людини. Тому ці документи потребують відповідних змін до чинного українського законодавства.

Вищезазначені міжнародні нормативно-правові акти можна розділити на дві категорії:

- 1) ті, що спрямовані на протидію тероризму в загальному,
- 2) ті, які стосуються питання боротьби з окремими проявами тероризму.

Таким чином, чинні конвенції та інші міжнародно-правові акти охоплюють усі сфери боротьби з терористичною діяльністю. На даний момент міжнародно-правова база боротьби з тероризмом вже набула досить чіткої структури, що дозволяє скоординувати та об'єднати дії держав. Проте ухвалення міжнародних конвенцій недостатньо для перемоги над тероризмом, міжнародно-правові норми лише регламентують основи та стратегічні напрями реальних дій, які необхідно робити.

Хоча Конституцією України визначено, що загальновизнані принципи та норми міжнародного права та міжнародні договори України є частиною її правової системи, їх безпосереднє застосування часто є складним. Необхідно включити ці стандарти до чинного законодавства, що також прямо передбачено цими міжнародними актами..

Так, 20 березня 2003 р. було ухвалено Закон України «Про боротьбу з тероризмом» [35], який встановив основні принципи протидії тероризму, правові та організаційні засади профілактики тероризму та боротьби з ним, мінімізації та (або) ліквідації наслідків проявів тероризму,

У цілому міжнародно-правове регулювання є розробкою суб'єктами міжнародного права відповідних норм та закріплення їх у міжнародних документах (угодах, договорах, конвенціях та ін.) з метою впливу на певні суспільні відносини [19, с. 54].

З огляду на національне законодавство, яке регулює суспільні відносини у сфері боротьби з тероризмом, насамперед необхідно звернути значну увагу на основні закони – Закон України "Про боротьбу з тероризмом" та Закон України «Про протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним через або фінансування тероризму» [32].

Закон України «Про боротьбу з тероризмом» регулює такі основні організаційно-правові засади [31]:

- визначає понятійний апарат у боротьбі з тероризмом;
  - передбачає види терористичної діяльності, коло державних органів, уповноважених на боротьбу з ними;
    - визначає режими, правові основи антитерористичної діяльності;
    - забезпечує дотримання прав та законних інтересів громадян у період антитерористичної діяльності.
- Закон України «Про боротьбу з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму та розповсюдженням зброї масового знищення» розроблено та прийнято в рамках виконання Міжнародної конвенції про фінансування тероризму від 20 січня 2000 р. [32].

Він передбачає проведення наступних антитерористичних заходів:

- порядок застосування фінансового моніторингу щодо суб'єктів підприємницької діяльності;
- правові підстави обов'язкового внутрішнього фінансового моніторингу та підстави припинення фінансових операцій;

– основи міжнародного співробітництва в галузі боротьби з тероризмом і розповсюдженням зброї масового ураження [32].

Також, слід зазначити, що міжнародно-правове регулювання протидії тероризму не тільки фактично сформулювало ряд антитерористичних стандартів, але й спонукало держави активніше удосконалювати своє внутрішнє законодавство у цій сфері.

Норми міжнародного права, реалізуючи свій антитерористичний потенціал, виступають каталізатором гармонізації національного законодавства. Однак цей процес не можна визнати завершеним, адже виникають все нові види і засоби здійснення терористичних актів.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Сучасний стан та тенденції розвитку міжнародно-правової боротьби з тероризмом не дозволяють сформулювати однозначну відповідь про його місце у системі міжнародного права.

Нами було проаналізовано теоретичну та нормативно-правову базу боротьби з міжнародним тероризмом. Досліджено норми та правові основи боротьби України з тероризмом, проаналізовано міжнародні правила боротьби з тероризмом.

Спостерігаються багатогранні взаємні зв'язки та взаємодія міжнародно-правових антитерористичних норм із різними визнаними елементами системи міжнародного права.

Відзначаються сформульовані міжнародною спільнотою завдання, вирішення яких можливе лише з використанням міжнародно-правових антитерористичних інструментів, формування різнобічного комплексу спеціальних правових норм та механізму правозастосування у міжнародній антитерористичній сфері.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ З МІЖНАРОДНИМ ТЕРОРИЗМОМ

2.1. Методи протидії міжнародному тероризму

Сьогодні міжнародний тероризм досяг небувалого рівня суспільної небезпеки. В сучасному світі спостерігається бурхливе зростання кількості терористичних організацій, ускладнення їхньої внутрішньої структури, залучення в дані організації великих коштів, постійне вдосконалення їхньої діяльності, що призводить до ще більшої загрози міжнародної безпеки.

Міжнародний тероризм як явище глобального характеру вважається ключовою проблемою сучасної безпеки. Проте на національному рівні тероризм не є новим явищем. Як метод боротьби, особливо в умовах обмеженості ресурсів різних опозиційних сил, терористична діяльність була досить поширеним явищем світової історії.

Об'єктом нападу стало саме громадянське суспільство пропагованої ідеологією відкритості, пріоритетом свободи та толерантності, з високим ступенем внутрішньої організованості та взаємообумовленості. За законами ж підривної діяльності незахищеним об'єктом нападу є більш тонко та складно організований об'єкт, тобто державна та міжнародна безпека.

У літературі виділяються такі основні види тероризму: соціальний – його метою є повне чи часткове зміна економічного чи політичного устрою власної країни; суїцидний, що характеризується готовністю пожертвувати своїм життям на користь досягнення певної політичної мети; націоналістичний – боротьба проти певних етнічних груп; релігійний; інформаційний; кримінальний; психологічний; кібертероризм та ін. І це далеко не вичерпний перелік видів терористичної діяльності, оскільки з часом ця діяльність постійно вдосконалюється, і з'являються нові її види.

Проте варто сказати, що й міжнародне законодавство не стоїть на місці. В даний час існує 12 універсальних конвенцій щодо боротьби з тероризмом та 7 регіональних. Ними визначаються методи боротьби з формами тероризму (наприклад бомбовий, ядерний), з фінансуванням тероризму, закріплюються основи видачі осіб, винних у здійсненні терактів. Останнє має особливу важливість, тому що теракти торкаються інтересів багатьох держав, внаслідок чого виникає конфлікт національних юрисдикцій. До таких документів, наприклад, належать: Міжнародна конвенція щодо боротьби з актами ядерного тероризму, Міжнародна конвенція боротьби з бомбовим тероризмом, Міжнародна конвенція боротьби з фінансуванням тероризму, Європейська конвенція про припинення тероризму, Шанхайська конвенція про боротьбу з тероризмом, сепаратизмом та екстремізмом та ін.

Проте, слід зазначити, що підписання антитерористичних конвенцій є не так способом боротьби з терористичною діяльністю, як її регулюючою силою. Самі ж способи цієї діяльності виходять із перелічених конвенцій, а основним принципом боротьби з міжнародним тероризмом слід назвати взаємодію міжнародного та внутрішньодержавного законодавства. Не менш важливим елементом протидії тероризму є усунення юрисдикційних протиріч між державами щодо терористичної діяльності (дані протиріччя найчастіше виникають у питаннях видачі терористів, які є громадянами певних держав). Одним з ключових факторів у протидії тероризму є зростання останнім часом роль громадянського суспільства у протидії тероризму. Цей фактор є показовим, оскільки ранні рішення застосовувалися виключно на найвищому державному рівні.

Оскільки міжнародна система боротьби з тероризмом складається з національних систем боротьби з тероризмом, слід згадати деякі з їх елементів: антитерористичне законодавство; діяльність правоохоронних органів, спецслужб та органів безпеки; робота спеціальних антитерористичних груп; розроблення комплексних стандартів протидії тероризму та екстремізму; розробка та проведення антитерористичних операцій; робота служб, що

займаються ліквідацією наслідків терористичних актів; просування засобів масової інформації; удосконалення технічної бази боротьби з тероризмом [3].

2.2. Сучасні терористичні організації

Тероризм сьогодні оцінюється як реакція у відповідь на тривале затягування рішення назрілих соціальних, політичних, етнічних та інших проблем. У ряді наукових досліджень зазначається, що під тероризмом найчастіше розуміються різноманітні явища: від різноманітних форм класової та визвольної боротьби, що супроводжується застосуванням насильства, до злочинів, скоєних напівкримінальними елементами, найманими агентами та провокаторами.

Терористичні акти - вчинення вибухів, підпалів або інших дій, що створюють загрозу загибелі людей, спричиняють великі матеріальні втрати чи інші соціально небезпечні наслідки, якщо ці дії порушують суспільну безпеку, залякують громадськість або впливу ухвалення рішень державними органами, а також погроза вчинити ці дії з тією ж метою [39, с. 34].

Сучасний тероризм кардинально відрізняється від тероризму 90-х. ХХ ст.

Терористична діяльність у сучасних умовах характеризується:

- відсутністю явно виражених державних кордонів;
- наявністю зв'язку та взаємодією з міжнародними терористичними центрами та організаціями;
- жорстка організаційна структура, що складається з управлінських та оперативних підрозділів, розвідувальних і контррозвідувальних, матеріально-технічних, бойових та груп прикриття;
- сувору конспірацію і ретельний підбір кадрів;
- присутність відомства в правоохоронних та державних службах;
- хороша технічна оснащеність, конкурентоспроможна, навіть перевершує екіпіровку урядових військ;
- наявність розгалуженої мережі секретних укриттів, навчальних баз.

Сучасний тероризм – це потужна структура з відповідним обладнанням (наприклад: Афганістан, Сирія). Вони здатні вести диверсійні та терористичні війни, а також брати участь у широкомасштабних збройних конфліктах. З метою створення більших морально-психологічних ефектів та соціального резонансу налагоджена інформаційно-пропагандистська підтримка. Ведеться робота з відбору та навчання прихильників, активістів і радикалів цілеспрямованого використання їх у кризових зонах, наприклад, радикальні мусульманські організації є однією зі сторін конфлікту. Тероризм став їх улюбленою і найпоширенішою зброєю.

Структура терористичних організацій нині збереглася в основному в тому вигляді, в якому вона була розроблена «класиками» тероризму, з деякими модифікаціями та удосконаленнями.

Зазвичай вони нечисленні, у їх складі, як правило, одиниці, десятки, щонайбільше сотні членів. Угруповання, що визнають необхідність організації та дисципліни, мають, як правило, ієрархічну структуру та кілька функціональних рівнів.

Структуру терористичних організацій проаналізував американський вчений Дж. Фрайзер (J. Fraser). Він вважає, що ієрархічна структура більшості великих терористичних груп складається із чотирьох рівнів [40, с. 109].

Найменша група знаходиться на вершині і відповідає за лідерство. Як і у військовому середовищі, керівництво розробляє політику та плани та бере на себе загальне командування.

Другий рівень в ієрархії – «активні кадри» це люди, яких зазвичай називають «терористами». Вони відповідають за виконання завдань терористичних організацій. Кожен терорист може мати одну або декілька спеціальностей [40, с. 110].

Після «активних кадрів» розташовується більша і найбільш важлива структура терористичної організації – «активні співробітники». Вони забезпечують канали зв'язку та притулку, збирають розвідувальні дані та забезпечують усі технічні потреби.

Остання і найбільша група — це «пасивні прихильники» організації. Цю групу надзвичайно важко ідентифікувати та охарактеризувати, оскільки вони не завжди готові приєднатися до терористичних організацій. Якщо говорити про так званий лівий тероризм, то він найбільш поширений серед молоді до 30 років. Пасивна підтримка доповнює активну підтримку.

Тероризм привертає до себе настільки пильну увагу світу, що неможливо дати повний огляд всіх наявних суджень про зміст характерні особливості цього явища.

До найнебезпечніших і важко прогнозованих злочинних діянь сучасного світу, належить тероризм. Важлива особливість його сучасного прояву – це добре структурована та організована система та організація їх дій.

На основі ідеологічної, військової, національної та релігійної нетерпимості та ворожнечі, гострих міждержавних та міжнародних конфліктів створюються протиправні організації, діяльність яких перешкоджає мирному процесу, дестабілізує функціонування всіх інститутів влади держав в усьому світі [21].

ООН офіційно визнала тероризм викликом сучасному суспільству, однією з найсерйозніших загроз миру та безпеці. В останні роки ця загроза є дуже актуальною, що підтверджується серіями резонансних терористичних актів, що відбулися у таких європейських країнах як Франція, Бельгія, Німеччина. Терористичні акти відбуваються у різних місцях на земній кулі, але в кожному регіоні тероризм має свою специфіку, у кожного регіону є свій досвід боротьби з ним [28].

Відповідно до Закону України «про боротьбу з тероризмом» терористичні організації — це стійкі організації з трьох і більше осіб, створені для терористичної діяльності. Розподіл функцій передбачає певні правила поведінки, які є обов'язковими для цих осіб при навчанні та здійсненні. Під час терористичного акту. Якщо хоча б один структурний підрозділ організації здійснює терористичні дії з відома хоча б одного керівника (органу управління) всієї організації, організація вважається терористичною [31].

У більшості випадків причиною терористичних актів є нездатність держави або міжнародного співтовариства створити умови для реалізації надії того чи іншого народу на здобуття державності, дозволити давно існуючі або виникаючі громадські, національні, расові, соціально-економічні, релігійні та інші проблеми.

На сьогоднішній день можна виділити п'ять основних типів терористичних організацій по їх цілям, мотивації та об'єктам акцій: національно-сепаратистські, соціально-революційні, релігійно-фундаменталістські, нетрадиційно-релігійні (вони ж новокультові, новорелігійні), а також праворадикальні [28].

До національно-сепаратистських (або етнонаціоналістичних) терористичних організацій експерти відносять групи, які виборюють створення самостійних національних держав, заснованих на засадах моноетнічності чи більшості етнічного населення. Це «Тигри звільнення таміл Елама» (LTTE) у Шрі-Ланці, організація «Батьківщина та свобода басків» (ETA) в Іспанії, «Тимчасова Ірландська Республіканська Армія» (ВІРА) у Великій Британії, «Фронт національного звільнення Моро» (ФНОМ) на Філіппінах, «Рух за свободу Папуа» (ОРМ) та «Рух за свободу Аче» (GAM) в Індонезії, палестинські «Організація Абу Нідаля» також «Народний фронт за визволення Палестини» (НФОП) та ін. Національно-сепаратистські екстремісти, як правило, намагаються забезпечити міжнародну підтримку свого руху та завдати шкоди владним структурам національної більшості за допомогою насильства.

Погляди та переконання етнотерористів практично не піддаються будь-якій прогресивній еволюції, так як ворожнеча і нелюбов до правлячої національної більшості історично передається з покоління в покоління протягом тривалого періоду.

Соціально-революційний тероризм, званий також лівим тероризмом, здійснюється групами, які ставлять своїм завданням повалити капіталістичний, економічний та соціальний устрій.

Ці терористи сповідують гасло європейських та російських анархістів кінця XIX – початку XX століть «пропаганда діє», а їх типовими представниками були комуністи Європи, – німецька «Фракція Червоної армії», «Червоні бригади» в Італії, а також «Weather Underground» у США та «Японська Червона армія» (JRA).

Цей вид тероризму ще дуже поширений у Латинській Америці: «Сендеро Луміносо» та «Революційний рух Тупак Амару (МРТА)» в Перу, «Організація 15 травня» (М-15).

Праворадикальний тероризм сповідують об'єднання, які виступають за збереження існуючого порядку або за повернення суспільства до його «золотого віку», коли національна політика відкрито проводилася на користь етнічної більшості або певних соціальних верств населення. До таких груп належать неонацистські та расистські товариства типу «Ку-Клукс-Клана», японських ультраправих націоналістів [1, с. 77].

Крім фашистської, ці групи зазвичай дотримуються також расистської, антисемітської та антиурядової ідеології, розцінюючи політику уряду своєї країни (США, Японії, Франції, Німеччини, Великобританії та ін.) як допомога національним меншинам або окремим нечисленним верствам товариства (іноземні робітники) у зазіханнях на права та привілеї національного більшості.

Релігійно-фундаменталістський тероризм. Екстремістські налаштовані особи – радикали та фундаменталісти – є серед діячів усіх найпоширеніших видів релігій: ісламу, іудаїзму, християнства, а також індуїзму та релігії сикхів.

Новорелігійний тероризм має на меті знищення ворогів нових релігійних культів та захист цих релігій відповідно до екстремістських теорій та поглядів їхніх лідерів, які закликають до вбивств в ім'я нових богів [1, с.78-81].

Екстремістські групи нетрадиційної релігійної спрямованості переважною більшістю являють собою закриті культи або тоталітарні секти, що борються за своє виживання.

Слід зазначити, що релігійний тероризм пов'язаний з боротьбою прибічників однієї релігії або секти в рамках однієї держави з адептами іншої

релігії або зі спробою підірвати і скинути світську владу та затвердити владу релігійну або з тим та іншим одночасно. Однак, як правило, у чистому вигляді релігійний тероризм мало зустрічається, часто він переплітається з іншими видами тероризму – політичним, етнічним, соціальним тощо.

Найбільш жорстокі ісламські радикальні організації, такі як «Брати мусульмани», «Джемаа ісламія», «Хамас», «Ісламський джихад» та «Хезболла», мають широке коло прихильників та осіб, що підтримують їх у своїх країнах.

Наразі найбільшою глобальною загрозою є міжнародна терористична організація «Ісламська держава» Ця група в основному діє як квазідержава в Сирії та Іраку, частково контролює територію «сунітського трикутника». Однак через військові дії уряду та сил коаліції організація поступово втрачає контроль над окупованими територіями та населеними пунктами. [19, с. 95].

Ліпкан В.А. вважає, що «...загалом ісламський екстремізм несе відповідальність за 80% терористичних актів у світі, та наприкінці ХХ ст. на світовій арені діяли майже 150 ісламських організацій терористичного спрямування» [22, с. 31].

На сьогодні Рада Безпеки ООН додала до зведеного санкційного списку 57 організацій, які були визнані терористичними. У ЄС, крім цього списку, є затверджений Радою ЄС список, до якого входять 22 терористичні організації. Державний департамент США наразі включив 61 організацію до списку міжнародних терористичних організацій [28].

На жаль, організації, які мають ознаки терористичних, існують й на території України – мова йде насамперед про Луганську й Донецьку «народні республіки». Псевдодержавні утворення, не визнані офіційно терористичними, не зважаючи на те, що їхня діяльність дійсно завдає шкоди національній безпеці нашої країни. Більше половини з майже 900 терористичних актів, зареєстрованих в Україні з 2014 року, скоєні в Донецькій і Луганській областях [29].

Наразі, в Україні на законодавчому рівні не затверджений перелік організацій, які вважаються терористичними Україною. Але, на даний час, на

розгляд Верховної Ради України внесений проект Закону України від 14.09.2021 № 5872-1 «Про внесення змін до деяких законів України щодо процедури визнання організації терористичною». Метою закону є удосконалення механізму, що дозволяє організаціям визнавати терористичні організації на національному рівні та вести публічний список терористичних організацій, визнаних в Україні. Тому законопроект сприятиме покращенню спроможності України виявляти терористичні організації та боротися з ним [35].

Вважаємо, що сам факт існування та публічного оприлюднення списку терористичних та екстремістських організацій, виступає одним із сегментів модернізації системи міждержавного обміну інформацією у протидії тероризму [21].

Оскільки будь-яка форма прояву тероризму становить небезпеку, як для міжнародного співтовариства, для світової безпеки загалом, то отримання своєчасної інформації про наявність терористичних організацій, злочинних угруповань, осіб, схильних до терористичної діяльності, є одним із ключових моментів успіху у попередженні та припиненні не лише злочинів терористичної спрямованості, але й подібних до тероризму злочинів (геноцид, диверсія та ін.) [21].

2.3. Актуальні проблеми правового забезпечення боротьби з тероризмом

Національне законодавство розглядає тероризм як діяльність, яка загрожує суспільству, що передбачає навмисне застосування насильства, включаючи захоплення заручників, підпал, вбивство, катування, залякування людей та влади або інші способи загрози життю чи здоров'ю невинних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинної цілі [31].

Обов'язковими ознаками тероризму є: наявність насильства; заповідання або загроза заповідання шкоди здоров'ю людини, матеріальної чи матеріальної шкоди; позбавлення життя або загроза позбавлення життя людини.

Усі акти тероризму об'єднує одне - застосування насильства або погроза такого застосування. В основному це супроводжується вимаганням з боку терористів, а насильство спрямоване в основному проти громадських об'єктів. Мотивація - політична. Терористичні акції відбуваються для привернення максимум суспільної уваги.

Виконавці, як правило, члени організаційних груп, на відміну від інших злочинців, беруть на себе відповідальність за вчинені дії. Сама терористична акція має на меті впливати, виходячи за межі заподіяння безпосередніх фізичних втрат.

Тероризм розрізняються за формами, методами, цілями, учасниками.

Сучасний тероризм розрізняють за такими різновидами:

- державні (організовані або підтримані однією державою проти іншої);
- міжнародні (здійснюються міжнародними терористичними організаціями)
- внутрішньодержавний (здійснюється замах на основи державності), релігійний (насаджується своє віросповідання)
- точковий (терористичний акт на окремому об'єкті). Щодо цілей нападу, тероризм можна розділити на:
  - елітні (при спробі нападу на посадових осіб органів державної влади, політиків, власників і менеджерів банків, компаній);
  - функціональні (при спробі нападу на працівників правоохоронних органів, податкових органів, ЗМІ тощо);
  - промислові (при нападі на великі підприємства, оборонні об'єкти, що виробляють зброю, отруйні та інші хімічні речовини);
  - транспорт (використання вибухових пристроїв в літаках, потягах, автобусах, автомобілях, диверсії на нафто- та газопроводах) [1, с. 78-79].

Що стосується розкриття поняття терористичного акту, то Кримінальний кодекс України розкриває зміст терористичного акту. У зміст терористичного акту включають застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створюють небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної

майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або не вчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених діянь з тією самою метою [17].

Кримінальна відповідальність передбачена і за інші терористичні злочини, зокрема: участь у терористичних актах, публічні заклики до терористичних актів, створення терористичних організацій чи терористичних організацій, сприяння терористичним актам та фінансування терористичної діяльності [17].

Антитерористична діяльність - діяльність, спрямована на запобігання, виявлення, стримування, мінімізацію наслідків терористичної діяльності [31].

Боротьба з тероризмом базується на таких принципах:

- невідворотність покарання за участь у терористичній діяльності;
- пріоритети захисту життя та прав осіб, яким загрожує терористична діяльність;
- поєднання відкритих і прихованих методів боротьби з тероризмом;
- нерозголошення інформації про техніку і тактику антитерористичної діяльності, а також про склад їх учасників;
- законність і неухильне дотримання прав і свобод людини і громадянина;
- співробітництво у сфері боротьби з тероризмом з іноземними державами, їх правоохоронними органами та спецслужбами, а також з міжнародними організаціями, які беруть участь у боротьбі з тероризмом;
- комплексне використання для цього правових, політичних, соціально-економічних, та інших можливостей; пріоритетність профілактичних заходів [16].

Кабінет Міністрів України здійснює забезпечення та організацію боротьби з тероризмом в Україні в межах своєї компетенції. Також Кабінет Міністрів України делегує частину таких повноважень органам влади на місцях.

Суб'єктами, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом у межах своєї компетенції є:

- 1) Служба безпеки України, яка є головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю;
- 2) Міністерство внутрішніх справ України;
- 3) Міністерство оборони України;
- 4) центральні органи виконавчої влади (міністерства та відомства), що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері життєзабезпечення, транспорту та зв'язку;
- 5) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону;
- 6) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань;
- 7) Управління державної охорони України [9,с.93].

Для попередження поширення тероризму проводиться антитерористична операція.

Саме поняття антитерористичної організації міститься в Законі України «Про боротьбу з тероризмом», згідно з яким антитерористичні операції – це комплекс узгоджених спеціальних заходів, спрямованих на запобігання та придушення терористичної діяльності, звільнення заручників, забезпечення безпеки громадян [31].

Антитерористичний центр при Службі безпеки України здійснює координацію діяльності усіх суб'єктів, які залучаються до боротьби з тероризмом.

Антитерористична операція завершена тоді, коли терористичний акт припинено та знищено загрозу життю і здоров'ю заручників та інших людей, які знаходилися в місці її проведення.

Тільки керівник оперативного штабу з управління такою операцією може прийняти рішення про припинення антитерористичної операції.

АТО, яка продовжує тривати на Сході України дає привід внести зміни в нормативне регулювання антитерористичних операцій щодо організації, строків, та повноти нормативного регулювання.

Антитерористична операція на сході України виявила на практиці багато прогалин та проблемних питань на практиці. До них належать: часткова втрата управлінської та координаційної діяльності компетентних органів, неспроможність своєчасно та в повному обсязі виконувати завдання, віднесені до їх компетенції; невідповідність національних та міжнародних нормативних актів, неврахування специфіки розвитку територій, на яких відбувається така операція.

Тероризм у світі переслідується майже всіма державами. Підосновою для цього є міжнародне законодавство, яке надає можливість переслідувати терористів на території будь-якої країни, а також національне законодавство, яке будується на нормах міжнародного права та враховує своєрідність та традиції конкретних держав [42, с. 159].

Антитерористична операція має застосовуватися тільки при реальній загрози життю і безпеці громадян, інтересам держави у разі, якщо усунення цієї загрози іншими методами неможливий.

Аналіз останніх подій на сході України та багатьох терористичних атак в інших країнах, методів і засобів їх проведення дає підстави не лише переглянути механізм антитерористичної операції, а й знайти нові шляхи підготовки та проведення антитерористичної операції. [42, с. 161].

В останні роки, було скасовано ряд дуже важливих нормативних актів, які визначали поняття екстремізму, терористичної організації, механізм правового регулювання та інше.

Тож, наразі, гостро постає питання прийняття більш сучасних та оновлення існуючих законів, що дозволить перевести дії щодо боротьби з цими тероризмом на новий етап, більш законодавчий. Для цього має застосовуватися комплексний підхід за участю в цьому процесі усіх гілок влади.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

Говорячи про ситуацію, що складається сьогодні у сфері боротьби з тероризмом, слід наголосити, що це є проблемою міжнародного характеру.

Нами було визначено методи протидії міжнародному тероризму. Також було розглянемо сучасні терористичні організації та з'ясовано актуальні проблеми правового забезпечення боротьби з тероризмом.

Завдяки аналізу нормативного матеріалу, який на сьогодні існує у міжнародному праві у сфері боротьби з тероризмом, вдалося в результаті досягти кінцевої мети кваліфікаційної роботи. Цей аналіз дозволив вказати на сильні та слабкі сторони чинних міжнародно-правових норм, зокрема неодноразово зазначено, що нормотворча у сфері носить «наздоганяючий» характер, тобто активізація міжнародного співтовариства зазвичай є наслідком сплеску певного виду злочинності.

Підсумком дослідження цього питання слід вважати висновок про те, що така практична діяльність носить найбільше позитивний характер і потребує пильної уваги та надалі розвитку з боку міжнародного співтовариства. Інформаційний обмін – це одне з найбільш значних досягнень у боротьбі з тероризмом на сьогоднішній день.

ВИСНОВКИ

Основні висновки проведеного на тему кваліфікаційної роботи дослідження зводяться до наступного. Всі поставлені перед собою завдання, успішно виконані. Нами було здійснено аналіз теоретичних аспектів основ боротьби з міжнародним тероризмом. Також було досліджено нормативно-правові регулювання боротьби з тероризмом в Україні та проаналізовано міжнародне регулювання боротьби з тероризмом.

Ми визначили методи протидії міжнародному тероризму. Також було розглянуто сучасні терористичні організації та з'ясовано актуальні проблеми правового забезпечення боротьби з тероризмом.

Тероризм є складним, багатовимірним явищем. Крім правових, він зачіпає цілу низку інших проблем - психологічні, історичні, технологічні та ін. Все це зумовлює ту обставину, що світовій спільноті досі не вдалося виробити загальноприйнятне юридичне визначення тероризму.

На наш погляд, правове поняття тероризму має бути вже філософським і соціально-політичним, тому головним у його аналізі мають бути: оцінка насильства, аналіз цілей, характеристика можливих суб'єктів та оцінка його наслідків.

Необхідно уточнити кримінально-правове поняття тероризму в Кримінальному кодексі України. При цьому тероризм можна визначити лише за допомогою встановлення системи ознак, що характеризують у своєму нерозривному єдності його специфіку.

Ми дійшли до висновку, що у більшості випадків причиною терористичних актів є нездатність держави або міжнародного співтовариства створити умови для реалізації надії того чи іншого народу на здобуття державності, дозволити давно існуючі або виникаючі громадські, національні, расові, соціально-економічні, релігійні та інші проблеми.

Вважаємо, що сам факт існування та публічного оприлюднення списку терористичних та екстремістських організацій, виступає одним із сегментів модернізації системи міждержавного обміну інформацією у протидії тероризму.

Необхідне подальше проведення наукових досліджень з проблеми тероризму, враховуючи сучасні тенденції розвитку світової спільноти, які існують і впливають на сучасний тероризм. При цьому потрібно залучати фахівців різних галузей знань: юристів, політологів, психологів, медиків, філософів, фахівців у галузі теології, суспільствознавства, психології, юриспруденції, засобів масової інформації.

Також було б доцільно виробити універсальні засади проведення контртерористичних операцій, ретельно регламентувати порядок висвітлення в засобах масової інформації ситуацій, пов'язаних з актами тероризму, розглянути питання створення єдиного банку даних про прояв різних форм тероризму.

Особливу увагу необхідно звернути на співпрацю силових відомств, які займаються боротьбою з тероризмом, з метою підвищення ефективності їх взаємодії та координації при проведенні спільних контр- та антитерористичних операцій. Варто посилити інформаційний обмін між вказаними органами.

Також потрібне подальше консолідоване міжнародне співробітництво держав-членів світової спільноти з метою боротьби з тероризмом та створення заходів щодо його попередження. Чим ближче будуть правові оцінки тероризму з боку різних країн, ніж одноманітніший підхід до питань його попередження та припинення, чим активніша і ширша взаємодія в цій галузі, тим, як нам видається, буде менше можливостей для маневру та реалізації своїх намірів у терористів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев С.С. Теория государства и права. Норма. Москва. 2004. 283 с.
2. Антипенко В. Ф. Борьба з сучасним тероризмом. Міжнародно-правові підходи: монографія. Київ: ЮНОНА-М, 2017. 723 с.
3. Бирёв Д. В. Международное право и современные механизмы противодействия терроризму / Бирёв Д. В. *Міжнародні читання з міжнародного права пам'яті професора П.Є. Казанського : матер. третьої міжнар. наук. конф.* (м. Одеса, 2–3 листопада 2012 р.) НУ «ОЮА». – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 381-383
4. Гбур З.В. Теоретико-методологічні засади поняття «міжнародного тероризму». *Державне управління: удосконалення та розвиток.* 2021р. №2. С.7–14.
5. Декларация про заходи ліквідації міжнародного тероризму ООН; Декларация, міжнародний документ від 09.12.1994 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_502. (дата звернення 05.11.2021р.)
6. Діордіца І.В. Поняття та зміст кібертероризму. URL: <http://goal-int.org/ponyattya-ta-zmist-kiberterrorizmu/>. (дата звернення 05.11.2021р.)
7. Доклад Комиссии международного права. Генеральная Ассамблея Официальные отчеты. Шестьдесят седьмая сессия. Дополнение. 2012. № 10 P.75-76. URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/67/10>. (дата звернення 06.11.2021р.)
8. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом від 27.01.1977. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_331 (дата звернення 05.11.2021р.)
9. Жайворонок О. І. Міжнародний досвід протидії інформаційному тероризму та його імплементація в Україні. *Публічне управління у сфері державної безпеки та митної справи.* 2020. № 1 (24). С. 91–96.

10. Загальна декларація прав людини: Декларація. Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 05.11.2021р.)
11. Кодексі злочинів проти світу і безпеки людства ООН: Міжнародний документ від 01.01.1995. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_710 (дата звернення: 05.11.2021р.)
12. Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден від 16 грудня 1970 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_167/ (дата звернення 08.11.2021р.)
13. Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації від 23 вересня 1971 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_165. (дата звернення 08.11.2021р.)
14. Конвенція про маркування пластичних вибухових речовин з метою їх виявлення від 01.03. 1991 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_016. (дата звернення 08.11.2021р.)
15. Конституція України від 28.06.1996 року № 254/96 ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. С. 141.
16. Концепція боротьби з тероризмом: Указ Президента України від 05 березня 2019 р. № 53/2019. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019). (дата звернення 05.11.2021р.)
17. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25. Ст. 131.
18. Кудінов С. Шляхи удосконалення правового регулювання забезпечення Службою Безпеки України антитерористичної безпеки. *Підприємництво, господарство і право*. Київ. 2019р. №2. С.234-239.
19. Кулаківська В.В. Міжнародне регулювання боротьби з тероризмом. *Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 26–27 листопада 2021 року. Запоріжжя. 2021. Ч. 1. 108 с.

20. Кулаківська В.В. Нормативно-правові основи боротьби з міжнародним тероризмом *1-й Всеукраїнська науково-практична конференція «Забезпечення прав людини: національний та міжнародний виміри»*. м. Вінниця, 10 грудня 2021. – 210 с.

21. Кулаківська В.В. Сучасні терористичні організації. Міжнародна науково-практична конференція *«Актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові дискусії»* м. Харків, 3-4 грудня 2021 р.

22. Ліпкан В. А. Боротьба з тероризмом. Київ: Знання України, 2009. 254 с.

23. Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму від 14.03.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d68. (дата звернення 08.11.2021р.)

24. Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом від 29.11.2001. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_374. (дата звернення 05.11.2021р.)

25. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_518. (дата звернення 05.11.2021р.)

26. Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників від 17.12.1979 року URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_087 7. (дата звернення 08.11.2021р.)

27. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Пакт. Міжнародний документ від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 05.11.2021р.)

28. Міжнародний тероризм: загрози для України. Аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-04/mizhnar_teror-17f29.pdf (дата звернення: 14.11.2021).

29. Обличчя терору: що ми знаємо про найвідоміші терористичні організації світу. *Слово і діло: аналітичний портал*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2017/11/10/infografika/svit/oblychchya-teroru-my->

znayemo-pro-najvidomishi-terorystychni-orhanizacziyi-svitu (дата звернення: 14.11.2021).

30. Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2016 р. № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92-2016> (дата звернення 05.11.2021р.)

31. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 25. Ст. 180.

32. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 25. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20>. (дата звернення 05.11.2021р.)

33. Про заходи щодо зміцнення обороноздатності держави: Рішення РНБО від 7 травня 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004525-19>. (дата звернення 05.11.2021р.)

34. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 39. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

35. Проект Закону України від 14.09.2021 № 5872-1 «Про внесення змін до деяких законів України щодо процедури визнання організації терористичною»
URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc6_current_main?id=&pid069=23 (дата звернення: 14.11.2021).

36. Протидія проявам тероризму, сепаратизму, екстремізму та нелегальній міграції в сучасних умовах: стан, проблеми та перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28 жовт. 2016 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2016. 356 с.

37. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни». Затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року №

392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>. (дата звернення 08.11.2021р.)

38. Телешун С. Сучасний тероризм: українські реалії. Політ. менеджмент. 2018. № 1 (10). С. 163-169.

39. Тероризм: теоретико-прикладні аспекти : навч. посіб. / кол. авторів; за заг. ред. проф. В. К. Грищука. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 328 с.

40. Учебно-методический комплекс «Современный терроризм: сущность, причины, модели и механизмы противодействия» Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова. Москва. 2008. 2049 с.

41. Фельдман Д. И. Система международного права. Казань. 1983. 119 с.

42. Чередниченко О.Ю. Актуальні питання боротьби з тероризмом в Україні в сучасних умовах. *Вісник економіки, транспорту та промисловості*. №57. 2017. С.158-163

43. Чернядьева Н.А. Современное состояние и тенденции развития международно-правовой борьбы с терроризмом. Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Московский государственный юридический университет имени О.Е. Кутафина (МГЮА). Москва. 2018. 540 с.

44. Чорний Г. О. Міжнародно-правові аспекти боротьби з тероризмом / Г. О. Чорний. *Актуальні проблеми судового права : матеріали міжнар. наук.-прак. конф., присвяч. пам'яті проф. І. Є. Марочкина* (Харків, 30 жовт. 2015 р.). Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків. 2015. С. 108–111.